

STO LAT
REFORM AGRARNYCH
W POLSCE

Marta Błąd

STO LAT REFORM AGRARNYCH W POLSCE

Warszawa 2019

IRWIR PAN Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

Wydawnictwo Naukowe
SCHOLAR

Seria Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa

Recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Wilkin
prof. dr hab. Bogdan Klepacki

Redaktor prowadzący: Ewdokia Cydejko
Redakcja i korekta: Bogdan Baran
Projekt okładki: Katarzyna Juras
Ilustracja na okładce: Maki, Marcin Chodorowski/Fotolia

Copyright © 2019 by Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN oraz Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

ISBN 978-83-65390-41-7
ISSN 2543-5817

Publikacja opracowana w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2015/19/B/HS4/01719

Wydanie pierwsze

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl;
www.scholar.com.pl

Skład i łamanie: WN Scholar
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

Przedmowa	9
Rozdział 1. Wprowadzenie metodologiczne	13
1.1. Ekonomia polityczna jako inspiracja i metodologiczna podstawa badań	13
1.2. Dlaczego historia jest nam potrzebna.....	14
1.3. Refleksja o „reformie” jako „zmianie”	19
1.4. O pojęciu „ustroju rolnego” i „reformy rolnej”	25
1.5. Pamiętniki jako źródło wiedzy	28
1.6. Matematyczność świata.....	31
Rozdział 2. Reformy agrarne Polski Odrodzonej	35
2.1. Uwłaszczenie chłopów	36
2.2. Przeludnienie i osoby „zbędne”	45
2.3. „Cukier krzepi, ale nie nas”, czyli o biedzie chłopskiej w pamiętnikach chłopów.....	51
2.4. Ku pierwszemu Sejmowi Ustawodawczemu	60
2.5. Debata sejmowa dotycząca reformy rolnej	63
2.6. Ustawy o reformie rolnej.....	72
2.7. Pierwszy spis powszechny Polski Odrodzonej. Struktura agrarna.....	78
2.8. Wyniki parcelacji i scalania w ujęciu statystycznym.....	88
2.9. Serwituty i ich znoszenie.....	102
Rozdział 3. Parcelacja ziemi i kolektywizacja w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.....	111
3.1. Geneza i rola Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego.....	112
3.2. Dekret PKWN o przeprowadzeniu reformy rolnej	115
3.3. Przebieg reformy rolnej, czyli z czym zmagali się reformatorzy	118
3.4. Rezultaty reformy rolnej w ujęciu statystycznym	124
3.5. Reforma rolna w relacji Władysława Gomułki	132
3.6. „Ta ziemia jest nasza” – reforma rolna w pamiętnikach chłopów	137
3.7. „I stała się ciemność” – reforma rolna we wspomnieniach ziemian	148
3.8. Kolektywizacja polskiej wsi i opór przeciw kolektywizacji	159
3.9. Kolektywizacja w <i>Pamiętnikach Nowego Pokolenia Chłopów Polskich</i>	167
3.10. Język propagandy komunistycznej w tekstach dotyczących reform rolnych	171

Rozdział 4. Przekształcenia państwowych gospodarstw rolnych w Trzeciej Rzeczypospolitej	181
4.1. Transformacja ustrojowa i Plan Balcerowicza	181
4.2. Państwowe gospodarstwa rolne – rozmiar zjawiska	189
4.3. Debata sejmowa o przekształceniach państwowych gospodarstw rolnych	193
4.4. Ustawa o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa	199
4.5. Wyniki przekształceń państwowych gospodarstw rolnych w ujęciu statystycznym	204
4.6. Polityczny charakter likwidacji PGR-ów?	219
4.7. Społeczne konsekwencje likwidacji PGR-ów, czyli o tym, czy wszystkiemu winna jest transformacja systemowa	225
4.8. Transformacja systemowa i likwidacja państwowych gospodarstw rolnych w <i>Pamiętnikach Nowego Pokolenia Chłopów Polskich</i>	233
Zakończenie i wnioski	243
Bibliografia	257
Indeks osobowy	277